

שם פרטי:

שם משפחה:

כיתה:

מבחן מסכם – רמה גבוהה • לשון כיתה ט'

משך הבחינה: שעתיים וחצי • סך הכול 100 נקודות. המבחן בנוי לפי מבחן «תנופה» בשפת אם לכיתה ט' ותוכנית הלימודים בחטיבת הביניים, ברמה גבוהה המכילה לחטיבה העליונה. יש לענות על כל השאלות. קראו את שני הטקסטים בעיון; מספרי השורות מופיעים בשוליים. בשאלות הפתוחות ענו במשפטים שלמים ובמילים שלכם, ובססו את תשובותיכם על הטקסט.

טבלת ניקוד		
חלק	ניקוד מרבי	ניקוד שהתקבל
חלק א: הבנת הנקרא	35	
חלק ב: הבעה בכתב	25	
חלק ג: תחביר	20	
חלק ד: מערכת הצורות	20	
סה"כ	100	

חלק א: הבנת הנקרא (35 נק')

כשהטבע הופך לאטרקציה *

1 | עד לפני שנים אחדות הכירו את המעיין הקטן שבעמק רק תושבי הסביבה ומטיילים מעטים. אחר כך פורסמה ברשת תמונה אחת של המים הצלולים בין הסלעים, ובתוך שבועות הגיעו אליו אלפי מבקרים. השבילים התרחבו, לאורך הגדה נערמה פסולת, והצמחייה שסביב המים נרמסה. סיפור זה אינו יוצא דופן: אתרי טבע רבים בארץ ובעולם עוברים תהליך דומה. השאלה העולה מכך היא כיצד אפשר לאפשר לציבור ליהנות מן הטבע בלי להרוס את מה שבא ליהנות ממנו.

7 | אין ספק שלתיירות בטבע יש יתרונות רבים. טיול בטבע משפר את מצב הרוח, מעודד פעילות גופנית ומחזק את הקשר בין האדם לסביבתו. מי שראה בעיניו מפל או פריחה של פרחי בר נוטה יותר לתמוך בשמירה עליהם. גם לכלכלה יש רווח: מטיילים קונים אוכל, לנים בצימרים ומזמינים סיורים מודרכים, וכך מתפרנסים תושבי הכפרים הסמוכים. יתרה מזו, במדינות רבות התיירות בטבע היא אחד ממקורות ההכנסה החשובים של אזורים מרוחקים, שאין בהם תעשייה או מקומות עבודה אחרים. הכנסות אלה מאפשרות לעיתים גם לממן את השמירה על הטבע עצמו: דמי הכניסה לשמורות משמשים לשיקום שבילים, להצבת שלטים ולהעסקת פקחים.

15 | אולם כאשר מספר המבקרים גדל מעבר ליכולתו של המקום לשאת אותו, היתרונות הופכים לנזקים. בעלי חיים נבהלים מן הרעש ונוטשים את מקומות המחיה שלהם, צמחים נדירים נעקרים, והקרקע נשחקת עד שאינה מסוגלת עוד לקלוט את מי הגשם. במקומות מסוימים מתמלאים החניונים כבר בשעות הבוקר, והכבישים הצרים המובילים אליהם נחסמים. חוקרי סביבה מכנים מצב זה "תיירות־יתר": המקום מאבד דווקא את התכונות שבזכותן באו אליו – השקט, היופי והטבע הבראשיתי. יש לזכור כי הנזק אינו נעשה בדרך כלל בכוונה. מטייל יחיד שיורד מן השביל או קוטף פרח אחד אינו משנה דבר; אבל כשאלפי מטיילים עושים זאת בכל שבוע, הנזק המצטבר עצום.

23 | הרשתות החברתיות האיצו את התופעה. בעבר הגיע מידע על מקום יפה מפה לאוזן, ובקצב איטי; כיום תמונה אחת יכולה להגיע למאות אלפי אנשים ביום אחד. יתרה מזו, רבים מן המבקרים מגיעים לא כדי להכיר את המקום, אלא כדי לצלם את עצמם בנקודה שראו בתמונה. הם אינם מכירים את כללי ההתנהגות בטבע, ולעיתים יורדים מן השביל המסומן כדי למצוא זווית צילום ייחודית. כך קורה שדווקא הפרסום, שנועד לשתף את היופי עם אחרים, הוא שמסכן אותו.

29 | יש הסבורים שהפתרון הוא לסגור אתרים רגישים בפני הציבור. ואולם סגירה מוחלטת מעוררת קשיים: היא מונעת מן הציבור ליהנות ממשאב השייך לכולם, ופוגעת דווקא באנשים שהגיעו כדי ללמוד ולהכיר. נוסף על כך, ניסיון העבר מלמד כי כשאתר אחד נסגר, ההמונים פשוט עוברים לאתר סמוך, שבו אין כלל השגחה. יש גם מי שמציעים לגבות דמי כניסה גבוהים, בתקווה שהמחיר ירחיק חלק מן המבקרים; אך פתרון זה מעורר שאלה של צדק, שכן הוא פוגע במי שידם אינה משגת, בעוד שבעלי האמצעים ימשיכו לבוא.

36 | נראה כי הדרך הנכונה היא ניהול חכם ולא סגירה. בכמה שמורות טבע נקבעה מכסה יומית של מבקרים, והכניסה מותרת רק בהזמנה מראש. בשמורות אחרות נסללו שבילים מוגבהים מעץ, שמרחיקים את הרגליים מן הקרקע הרגישה, ונקבעו עונות שבהן אסור להיכנס לאזורי קינון. מדריכים ופקחים בשטח מסבירים למבקרים מדוע חשוב ללכת בשביל המסומן ולקחת את הפסולת חזרה. ניסיון של כמה שנים מראה שבמקומות אלה הצמחייה מתחדשת, ובעלי החיים חוזרים. כדי שהניהול יצליח, הוא צריך להיות שקוף: על המבקרים לדעת מראש מה הכללים, מדוע נקבעו ומתי אפשר להגיע. מערכת הזמנות פשוטה, שבה נשמרים מקומות גם למי שמגיע בלי תכנון מוקדם, יכולה לאזן בין השמירה על הטבע ובין זכותו של הציבור ליהנות ממנו.

45 | לצד הרשויות, גם המטיילים עצמם נושאים באחריות. מי שבחר לטייל באמצע השבוע ולא בחג, מי שאינו מפרסם את המיקום המדויק של פינה נסתרת ומי שמשאיר את המקום נקי יותר מכפי שמצא אותו – תורם לשמירה עליו. הטבע אינו תפאורה לתמונה; הוא בית לבעלי חיים ולצמחים, ומשאב שעלינו להעביר לדורות הבאים.

מכתב למערכת: תנו לנו לטייל*

- 1 | קראתי בעיון את הכתבה על הגבלת הכניסה לשמורות הטבע, ואני מבקש להשמיע קול אחר. מכסות והזמנות מראש נשמעות הגיוניות, אך בפועל הן פוגעות במשפחות ובקבוצות שאין להן אפשרות לתכנן טיול שבועות מראש.
- 4 | משפחה עם ילדים קטנים מחליטה לטייל לפי מזג האוויר ולפי מצב הבית; כשהיא מגיעה לשער ומגלה שהמכסה מלאה, היא חוזרת הביתה מאוכזבת. כך הטבע הופך לנחלתם של מי שיודעים להזמין בזמן ובמחשב, ולא של כלל הציבור.
- 7 | במקום להגביל את הכניסה, מוטב להשקיע בתשתיות: עוד שבילים, עוד פחי אשפה ועוד פקחים. ונוסף על כך – בחינוך. ילד שלמד מגיל צעיר לשמור על הטבע לא יזדקק לשער נעול כדי לנהוג בו בכבוד. ובכלל, מי שאוהב את הטבע צריך לפתוח אותו לאנשים רבים ככל האפשר, ולא לסגור אותו בפניהם.

* נכתב על ידי תמר גולן-רז, 2015. מתוך: "קול השכונה" – עיתון מקומי.

- 1 איזו שאלה מציג הכותב בסוף הפסקה המופיעה בשורות 1-6, ומהי תשובתו לשאלה זו לאורך המאמר? (3 נק')**

- 2 מבנה הטיעון: כתבו היכן בטקסט מופיע כל רכיב (מספרי השורות), ונסחו את תוכנו במשפט אחד. (6 נק')**

התוכן	היכן בטקסט	רכיב
		הצגת הבעיה בעזרת דוגמה
		ויתור: הצד החיובי של התיירות
		הנזק – "תיירות-יתר"
		גורם שמחמיר את הבעיה
		פתרון שהכותב דוחה ונימוקיו
		הפתרון שהכותב מציע

- 3 קשרים לוגיים: כתבו מהו הקשר הלוגי בכל סעיף, והביאו ראיה לשוניית מן הטקסט. (5 נק')**
- א.** הקשר בין הפסקה המופיעה בשורות 15-22 לבין הפסקה המופיעה בשורות 7-14
- ב.** הקשר בין הפסקה המופיעה בשורות 23-28 לבין הפסקה המופיעה בשורות 15-22
- ג.** הקשר בין הפסקה המופיעה בשורות 36-44 לבין הפסקה המופיעה בשורות 29-35

4 «המקום מאבד דווקא את התכונות שבזכותן באו אליו» (בשורות 15-22). מהו הפרדוקס (הסתירה הפנימית) שבמשפט? הראו פרדוקס דומה בפסקה המופיעה בשורות 23-28. (4 נק')

5 משמעות בהקשר: בחרו את המשמעות המתאימה. (2 נק')

א. «פוגע במי שידם אינה משגת» (בשורות 29-35)

☐ במי שאינם יכולים להגיע למקום ☐ במי שאין להם די כסף

☐ במי שאינם מכירים את הכללים ☐ במי שידם פצועה

ב. «הטבע הופך לנחלתם של מי שיודעים להזמין בזמן» (בשורות 4-6)

☐ לדבר ששייך רק להם ☐ לתחביב שלהם ☐ לבעיה שלהם ☐ למקום מגוריהם

6 השוואה: (א) איזה פתרון מן המאמר מתנגד לו כותב המכתב, ומה הם שני נימוקיו? (ב) מה הוא מציע במקומו? (ג) האם המאמר עונה על אחד מחששותיו? הוכיחו (ראו שורות 36-44). (5 נק')

7 הערכה ביקורתית: השוו בין סגנון הכתיבה של המאמר ובין סגנון המכתב. ציינו שני הבדלים לשוניים (למשל גוף הדובר, משלב, פנייה לרגש או לנתונים, סוג הדוגמאות), והסבירו כיצד כל אחד מתאים לסוג הטקסט ולמטרתו. (5 נק')

8 היסק: הכותב דוחה שני פתרונות (בשורות 29-35). מהו הנימוק המשותף לדחיית שניהם? ומדוע, לדעתו, סגירה מוחלטת אינה מועילה אפילו לטבע עצמו? (5 נק')

חלק ב: הבעה בכתב (25 נק')

- 1** סיכום (100-120 מילים): סכמו את המאמר "כשהטבע הופך לאטרקציה" לחוברת של המועצה לשמירת הטבע. הציגו את הבעיה, את גורמיה, את הפתרונות שנדחו ואת הפתרון המוצע. כתבו במילים שלכם, בלי דוגמאות. (10 נק')

- 2** כתיבה טיעונית (250-300 מילים): "האם יש להגביל במכסות את מספר המבקרים בשמורות טבע?" כתבו מאמר דעה לעיתון בית הספר. הציגו עמדה ברורה, שני נימוקים לפחות המבוססים על שני הטקסטים, טענה נגדית והפרכתה, וסיום. הקפידו על פסקאות, מילות קישור מגוונות ומשלב רשמי. (15 נק')

חלק ג: תחביר (20 נק')

1 ציינו את התפקיד התחבירי של הצירוף שבמירכאות » (אם זו פסוקית - כתבו את סוגה; בתיאור - כתבו את סוג התיאור). (10 נק')

- א. "מי שראה בעיניו מפל" נוטה לתמוך בשמירה עליו.
- ב. המבקרים אינם מכירים "את כללי ההתנהגות בטבע".
- ג. "כשאתר אחד נסגר", ההמונים עוברים לאתר סמוך.
- ד. נסללו שבילים מוגבהים "שמרחיקים את הרגליים מן הקרקע".
- ה. התופעה, "תיירות-יתר", פוגעת בטבע.
- ו. "כדי למצוא זווית צילום" הם יורדים מן השביל.
- ז. ניסיון העבר מלמד "כי ההמונים עוברים לאתר סמוך".
- ח. "בשל הרעש" בעלי החיים נוטשים את מקומם.
- ט. הטבע אינו "תפאורה".
- י. "אף על פי שהמכסה מלאה", המשפחה ממתינה בשער.

2 קבעו את סוג המשפט (פשוט, מורכב, מאוחד, מאוחד-מורכב) ונמקו: ציינו את הפסוקיות ואת תפקידן, ובמשפט מאוחד - את הקשר הלוגי. (6 נק')

- א. בעבר הגיע מידע מפה לאוזן, ואילו כיום תמונה אחת מגיעה למאות אלפים.
- ב. המשפחה חוזרת הביתה מאוכזבת, כי היא מגלה שהמכסה מלאה.
- ג. הנזק אינו נעשה בכוונה, אבל כשאלפים עושים זאת, הנזק עצום.

3 המרה: (א) המירו את המשפט המורכב "מפני שהם אינם מכירים את הכללים, הם יורדים מן השביל" במשפט פשוט, וכתבו את תפקיד הצירוף שהחליף את הפסוקית. (ב) המירו את המשפט המאוחד "המכסה מלאה, ולכן המשפחה חוזרת הביתה" במשפט מורכב, וכתבו את סוג הפסוקית. (4 נק')

חלק ד: מערכת הצורות (20 נק')

- 1** כתבו את השורש, הבניין והגזרה של כל פועל מן המאמר (אם הפועל בשלמים - כתבו «שלמים»). (10 נק')

הפועל	שורש	בניין	גזרה
נרמסה			
נעקרים			
מתחדשת			
נסללו			
יורדים			

- 2** דרכי תצורה: לכל מילה כתבו את דרך התצורה, את השורש או הבסיס, ואת המשקל או הצורן. (5 נק')

המילה	דרך התצורה	שורש / בסיס	משקל / צורן
פקח			
השגחה			
תיירות			
מדריך			
צמחייה			

- 3** סביל: השלימו את המשפט בצורת הסביל של הפועל שבסוגריים (באותו זמן), וכתבו את הבניין. (5 נק')

- א. (הציבו) השלטים _____ על ידי הפקחים.
 ב. (סללה) השבילים _____ לפני שנה.
 ג. (הסביר) הכללים _____ למטיילים בכניסה.
 ד. (צילמו) המפל _____ אלפי פעמים.
 ה. (תיקנה) הגדר _____ אחרי הסערה.

בהצלחה!